

RAZMIŠLJANJE O SLOVENSTVU

Hvalevredna skrb za slovenski jezik, ki jo je ponekod čutili kot plemenito navzočnost, ne sili v razmišljanje o dandanašnjem polčzaju slovenskega naroda v družbi jugoslovanskih narodov.

Mnenja sem, da resolucije o narodu in jeziku, ki smo jih zadnje čase priča, ne odtehtajo avtentične vzgoje narodne zavesti, ki je bila doslej ne vem zaradi katerih vzrokov zanemarjena. Taka vzgoja je pravi vir narodne zavesti, v katere sklop spada tudi skrb za čistost materinega jezika kot najznačilnejšega znamenja narodne samobitnosti. Očitno je, da naši občani kaj malo vedo, kateri je jugoslovanski državni jezik. Mnogo absolventov osemletk je nedavno izjavilo, da je to srbohrvaščina. Te vrste neznanje pa je tudi vzrok, da se je narodni ponos slovenskega človeka znižal do stopnje, ko mu je postalo dejstvo narodne pripadnosti zgolj ena izmed koraj važnih karakteristik svojega rojstnega lista; v zadnjem času pa še to ne, saj se ob rojstvu otroka ne zahteva več vpis narodnosti v matično knjigo. Temu ustrezajoča je tudi skrb za jezik oziroma pravilneje zavest svojega jezika. Ta zavest je, kot sem omenil, le ena, čeprav trenutno najpomembnejša komponenta obče narodne zavesti. Reševanje narodnega vprašanja z resolucijami budi v prenekaterem slovenskem človeku malodušnost; vsaka taka resolucija ima namreč namen hitrega učinkovanja, premnogokrat pa tega ne doseže.

Še pred kratkim je bilo zavzemanje za enakopravnost jezikov označeno kot šovinistična "pasja bombica", danes nisi moderen, če ne vpleteš v vsakršno debato nekaj misli o nacionalnih ali mednacionalnih problemih. Za stanje, ki smo mu priča, so odgovorni predvsem tisti, ki so v preteklosti vsako uporabo pojma slovenski narod spremljali s posmehom. Trdim celo, da so t. i. "pasje bombice", ki so jih "metali" v Pismih bralcev in drugod naši občani vzbudile, da je debata, pa tudi razreševanje narodnega vprašanja, postavljeno na temelje svobodne izmenjave mnenj, to je na temelje, ki bude upanje v trezen pogled na naš današnji in jutrišnji polčzaj.

Če se je doslej ponekod obravnaval interes Slovenije, je bilo to največkrat zelo oprezno razpravljanje o interesih neke ozemeljske enote znotraj države. Vsako pomembnejše zavzemanje za koristi slovenskega naroda kot etnično-teritorialne skupnosti, ki je pravica in dolžnost vsakega naroda, pa je pomenilo šovinistični, protisocialistični največkrat pa protijugoslovanski izpad. Tok dogodkov je pokazal, da je trdno zavzemanje za ustavne pravice naša socialistična narodna in prava jugoslovanska dolžnost. Pozicije tistega dela slovenskega naroda, t. j. predvsem nekaterega dela inteligence, ki se vseskozi po vojni

zavzema za čiste račune in odkrito besedo, so se še posebej po znamenitem IV. plenumu izkazale za pravilne, upoštevajoč posebno, da so bile težnje nekaterih najpomembnejših voditeljev službe državne varnosti ne le protisanoupravne, ampak tudi šovinistične - v vsakem pomenu. Na Kosmetu je ta dejavnost prišla v najkrotačjših oblikah najbolj do izraza. (Stališče Borisa Mikoša, da ni hotel kritizirati pred brionskim plenumom Djukićevih TV oddaj, češ, da bi razumeli kritiko kot nacionalističen izpad - Delo -, je po mojem nesprejemljivo.)

Uvodoma sem omenil svoje gledanje na resolucije, ki imajo namen hitrega učinka, tokrat predvsem zablod na jezikovnem področju. Znamenito Pismo o jeziku, ki ga je lani izdal Glavni odbor SZEL, do mnogih občanov niti ni prišlo, če upoštevamo: prvič razširjenost in posluževanje splošnih občil v SRS in drugič dejstvo, da ga občinski in krajevni odbori, če je pismo do njih prispelo, niso vzeli kot resnično pomemben dokument, založili so ga v arhiv in tam je še danes. Naša mladina pa si iz občil skrajno liberaliziranih stališč do jezikovnih vplivov z juga, pod dojmom slabih zgledov nekaterih pomembnih političnih, pa tudi kulturnih delavcev, prav posebno zaradi pomanjkljive splošne narodne in iz nje izhajajoče jezikovne zavesti, ustvarja svoj čisto brezoseben odnos do kulture jezika, to je do posode svojega duha.

Naj tak odnos opišem z dvema zgovornima primeroma. Pred kinom v Spodnji Idriji mi je nedavno olikan fant po nesreči stopil na ševelj. Prijazno me je pogledal in se mi resno ter prijazno opravičil: "IZVINI". Ko je skupina še kakih deset do petnajst mladeničev opazila moje začudenje, in po nekaj odkritih besedah, v katerih sem uporabil pojme: domovina, žrtve, Gregorčič, Bazovica, se je nekdo oglasil: "Ima prav..."

Na odprtju slikarske razstave 6. novembra 1966 v Klubu mladih v Idriji sem opazil, da so verjetno pomotoma izostali na slikah črnogorskega slikarja Pušelje poleg srbskih tudi slovenski podnaslovi. Na moje negotovanje je reagiral študent univerze v Ljubljani - Idrijčan-in izjavil, da je taka zahteva šovinistična. Brez besed!

Iz teh in drugih podobnih primerov lahko zaključim, da zavest te mladine ne vključuje vrednot v njihovem pravem, pač pa v močno iznakaženem pomenu. Njihov jaz je brez zavesti lastnega narodnega bivanja, ki je po mnenju Krste Crvenkovskega pomembna primes vsake osebnosti. In vsi želimo, da bi bilo med našimi ljudmi, predvsem pa med našo mladino, čimveč osebnosti.

Nejasno splošno stališče do teh vprašanj, je po mojem mnenju tudi izvor nekaterih resnično šovinističnih izpadov (glej Kaplje št. 5 Janez Bizjak: Egalité et fraternité). Ni prav, da smo do mnogih takih pojavov pri naših bratih tako zelo liberalni. Tolerantni bi bili, če bi krivca ali pojav javno karakterizirali kot kršitev vrednot, ki so ena najsvetejših sestavin našega narodnega bistva, pa tudi sestavni del ustavnih načel jugoslovenske skupnosti narodov. Ne mislim tukaj navajati posameznih izpadov, precej jih je in nekateri so boleči.

Hotel bi samo še omeniti problem, ki je glede naše bodočnosti vreden širše, da ne rečem strokovne obdelave. To je močno naseljevanje tuje govorečih ljudi na ozemlju, ki je dediščina slovenskega naroda. Omenil sem, in ni potrebno posebej naštevati specifik biološkega in duhovnega bivanja malega naroda. Zapirati oči pred nekaterimi dejstvi izumiranja in mešanje bi bilo nečastno in nes pametno. Ta dejstva niso prijetna ne ohrabrujoča. Slovenija, kot gospodarsko najrazvitejša republika sprejema iz dneva v dan več ljudi z juga. Tak močan selitveni pojav je v sklopu slovenskega narodnega vprašanja vredno osvetliti. Na slovenskih tleh se naseljuje, upoštevajoč najhnost našega naroda, ogromna množina tuje govorečih ljudi. Tu se ustanavljajo, poročajo, stopajo v službe itn. Po ustavni pravici zahtevajo za oboje otroke šole s srbohrvaškim jezikom, oziroma sploh vse pravice, ki pritičejo članom večinskega naroda; torej ne gre za preprost pojav mešanja. Te resnice so same po sebi normalne, njihove posledice pa s stališča naše narodne maloštevilnosti ne nepomembne.

Mnogi veliki duhovi sedanjosti ob različnih priložnostih radi poudarjajo samosvojo vrednote in bogastvo takoimenovanih malih kultur (s pojmom ne soglašam); o trdeživosti naše dosežanje biološke in duhovne samosvojosti ni potrebno izgubljeni besed. Kultura je pomembna, kljub vsemu pa je le takoimenovana družbena nadstavba, zato se z Vidmarjevim nazorom o vsemogoči vlogi kulture pri reševanju posebnih vprašanj obstoja malega naroda, ne morem popolnoma strinjati. Bistveno je biološko bivanje in ob tem bivanju slovenskega naroda je prav in pošteno, da se zamislimo, da ga razčlenimo. Nekateri podatki, ki jih zadnje čase beremo (Delo, 23. okt. 1966, Pogovor z bralci), govoré, da je potreben tvoren pristop k tej problematiki. Razpravljanje o tem je težko, zahteva precejšnjo mero strpnosti, razsodnosti, pa tudi poguma.

Pri vsem tem se vsiljuje resnica, da postaja Slovenija bolj in bolj le nekaka ozeneljska enota, v kateri je slučajno v večini slovenski narod. Ta narod se mora prenekaterikrat ukvarjati z vprašanji, ki jih ponavadi na žalost morajo razreševati manjšine - naša v zamejstvu in druge. Da je gornja ugotovitev pravilna, mi potrjuje tudi dejstvo, da ima grb SFRJ po novi ustavi namesto petih (pet jugoslovanskih narodov), šest plamenic (šest jugoslovanskih republik). Zakaj je bila potrebna ta sprememba? Mar je po novi ustavi važnejši obstoj republik kot narodov? Resnice iz Jajca 29. XI. 1943 ne bi smeli tako nekritično obiti.

Naj v ilustracijo nekaterih gornjih trditev omenim dva značilna primera.

V 26. št. Tovariša, letnik 1965, Danko Valenčič iz Ljubljane resno sprašuje, kakšne narodnosti sta prijateljeva otroka, ki sta rojena v Zagrebu, če sta oba starša Slovenca. Sledi Tovarišev odgovor.

21. novembra 1966 je bila skupščina študentov šole višjih zdravstvenih delavcev v Ljubljani. Na koncu so razdeljevali izkaznice Zveze študentov Jugoslavije. Izkaznice so v srbohrvaškem jeziku. Zastopnik drugega letnika je obrazložil sklep svojega razreda, da izkaznic, ki niso v slovenskem jeziku, ne sprejme. Članica delovnega predsedstva je sklep zavrnila s pripombo, da je tudi v JLA uradni jezik srbohrvaščina.

Vsakočnevno soočanje s problemi, ki sem jih nakazoval, nam narekuje trezen razmislek o položaju in razvoju slovenskega naroda. prepričan sem, da so resolucije kaj neprimeren način za reševanje takih vprašanj. Vzgojiti je treba stališče, ki bo trajno prisotno v naši zavesti. Močno pomemben je zgled tistih, ki še posebej odgovarjajo za materialno in duhovno rast slovenskega naroda. To pa so predvsem politični ter pomembni kulturni in javni delavci. Doslej ni bilo vedno tako.

(P r i h o d n i č n a p r e)